

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ангелина Петрова Петрова

теоретичен факултет на НМА „Панчо Владигеров“ за дисертационния труд на проф.

Стефан Тодоров Драгостинов

ПОЛИТЕМПИ – ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВА

дисертационен труд

С научен ръководител проф. Симо Лазаров

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

в научно направление: 08.03. Музикално и танцово изкуство

1. Биографична справка - Европейското и световно присъствие на Стефан Тодоров Драгостинов на сцената на новата музика

Най-малкото, което може да се каже за Стефан Драгостинов, е че той е композитор, разпознаваем в контекста на световното развитие на новата музика от последните десетилетия на ХХ и началото на ХХІ век и в Европа, и в Америка, и съответно у нас. Постигнал е световна известност, изпълняван е в Център „Жорж Помпиду“, на фестивалите Варшавска есен, Московска есен, фестивал Бергамо-Бреша, Музикален фестивал Гаудеамус, Биенале – Братислава, Новогодишен музикален фестивал – София, Салон на изкуствата – НДК, Мартенски музикални дни – Русе, Варненско лято, Софийски музикални седмици...Изпълнители на неговото творчество са най-именити състави за нова музика като Ансамбъл ЕнтерКонтампорен – Франция, Симфоничният оркестър на РАИ – Милано, Хорът и оркестърът на Холандското радио, Софийската опера, Софийската филхармония. Той изгрява на хоризонтите на форумите за Нова музика още с първите си творби, получавайки още преди да навърши 30 г. първи награди на авторитетни международни конкурси по композиция: “Гаудеамус” в Холандия за кантатата “Панаирът” (1978), Първа премия на конкурса “Карлхайнц Щокхаузен” в Италия за Концерт за пиано и оркестър (1980), Grand Prix на фондация Франция – Артур Онегер за кантатата Polytempi 3 (1982), Симон Боливар – Венецуела за Симфония-Монумент (1984), Фернандо Песоа – Португалия за Ода за морето (1986).

Стефан Драгостинов е канен да работи в Кюртен, от самия Карлхайнц Щокхаузен, пребивавал е в Париж и Варшава, изпълнявайки композиционни проекти. “Симфония №3”, посветена на мира е създадена по поръчка на Rotary International, при

нейната бляскава премиера от 1985 г. са получени поздравления от Държавни ръководители от цял свят, сред които Роналд Рейгън, Франсоа Митеран.

От твърде непълното дотук описание разбираме, че още с първите си стъпки, Стефан Драгостинов открива своя поразяваща оригиналност, търси “пресичането” на Европейските традиции, както и на идеята за природата и фолклора, като създава оригинален, непознат композиционен концерт, разпознаваем звуков образ, чертае пътека/присъствие в своето време - последните три десетилетия на ХХ век и началото на третото хилядолетие.

Още в затвореността на тоталитаризма, той контактува и работи с Щокхаузен и с други корифеи на композицията на миналия и този век. Навсякъде той е нестандартен, бунтовен, непокорен - и най-вече - остава в европейската мисловност като композитор, свързан с нов вид звучене, повлиян от фолклора и създал композиционен метод за музикалното време.

Разбира се, како диригент на “Филип Кутев”, “Драгостин-Фолк С. Драгостинов бележи не по-малко блестяща поредица от световни успехи. Приносът му в изпълнителството и създаването на обработки и авторски песни върху фолклора е признат в Берлин, Москва и много световни столици, уникално е писмото му на основата на фолклора, както и работата му с багрите на човешкия глас. А сега, 2023, в своето изследване „Политемпни - времена и пространства” той извършва титаничната работа по теоретичното обобщаване и създаване на теория за метода на контролираната политемпия, който той прилага в своето творчество от 1978 г .

Неговата дисертация, или всъщност книгата *„Политемпни - времена и пространства”* е уникален опит на композитора да формулира философските, естетически и музикално-теоретични основи на своята трактовка на метода на контролираната политемпия като явление и еволюция в края на ХХ и ХХІ век. Това е и един първи труд на български композитор, който създава философска, музикално-теоретична и композиционно-техническа теоретична концепция за музикалното време. С това той не само се нарежда до “големите” в ХХ век, създали теория на композицията, подчертано интересувачи се от музикалното време, като Хиндемит, Месиан, Булез, Щокхаузен, но и извисява своята блестяща кариера като композитор, прибавяйки оригинална постмодерна философия за музикалното време и композиционно-теоретичен апарат/подходи, които обобщават неговите композиционни открития.

Съдържание на дисертационния труд

ПОЛИТЕМПИ – ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВА (с научен ръководител проф. Симо Лазаров). Трудът е обсъден и насочен към защита от департамент “Музика” на НБУ. Общият обем на труда е 216 страници. Библиография (20 източника на кирилица; 11 на латиница) и 2 Приложения.)

Трудът на Стефан Драгостинов е израз на неговата звукова и композиторска философия - философия на музикалното време и пространство, един завършен възглед, ярък, и фокусиран от самия него. Този възглед е в центъра на неговото световно и европейско присъствие като разпознаваем, ярък композитор от края на ХХ и ХХІ век в Европейското и световно пространство на новата музика. Трудът обобщава музикално-философската, композиторската и теоретична визия за музикалното време на Стефан Драгостинов и истинската причина той да напише този труд е, че подобно на най-ярките фигури-композитори, създали философия, теория и композиционна техника, свързана с музикалното време - като Бернд Алоис Цимерман, преди него Пиер Булез, Карлхайнц Щокхаузен, още преди това - Оливие Месиан - той следва, изгражда, обмисля и се потапя във всички възможни идеи/аспекти на визията за музикалното време като субект на композицията, която стои на границата между поставангарда и постмодернизма.

Ако Бернд Алоис Цимерман теоретизира върху визията за музикалното време като “сфера/кръг на музикалното време, в която се разтварят минало/настояще и бъдеще” - т.е. неговият Аристотелов философски и музикален модел и визия са граница на сериалното и преход към поставангарда, то С. Драгостинов изхожда от постмодерното: за него пределното ускоряване/скъсяване на времето, уловена във философската теория на О. Маркуард, сега се метаморфозира в музикално-философски прочит на многовремие. Това е теория, която показва разновременността като феномен на постмодерното мислене, следващо ускоренията. Така Стефан Драгостинов дефинира по нов начин композиционния субект “време”. С това той става един от малкото български композитори, създали и облекли в философска, теоретична и звукова визия философията и теорията на композицията, на собствения възглед. А това е граница, която до този момент, по редица причини на историческия развой на композицията, например след 1945, не е преминавана... Освен това теорията на Стефан Драгостинов за музикалното време е написана след десетилетно осмисляне/практики и десетки произведения - с което тя се родее с труда на Месиан „Трактат за ритъма, цвета

и орнитологията”, който големият френски автор пише в края на кариерата си като своеобразно обобщение на идеите си за музикалното време.

Дисертацията на Драгостинов е в контекста на философията и теорията на композицията: и тя разглежда музикалното многовремие в няколко аспекта. Те са утвърдени от пишещи за музикалното време композитори като Месиан, може би Айвз и Кейдж, свързващи композицията, природата тишината в концепта за музикалното време. Втори, но не по важност е аспектът на композиционното *techné* на “контролираната политемпия” - т.е. терминологичния апарат за контролирана политемпия, включващ пропорции, съвпадение, монотемпия в политемпията. Темите, започнати от Месиан/Барток, и интерпретирани с оглед на музикалното време, са “Музика и природа”, “Ритъм и природа”; музикална традиция - разбирана като времеви “афекти” на минало/настояще/бъдеще. Всички тези “материи” Драгостинов дефинира според своята визия за музикалната философия и композиционната теория, посветена на политемпията.

Политемпията е изведена като постмодерен феномен на мислене/философия за времето: в нея откриваме и фокуса на “крайното забързване” и разпадане на времето в “моменти”, дефинирани, както вече бе споменато, от немския философ Одо Маркуард, и тишината/тишините и случайностите на визионера Кейдж, и идеята за свръхпрецизност, *techné*, призвана да измести канона на сериализма. При това Драгостинов успява “да потопи” целия свой ръкопис в идеята/нишката на свързаност или опониране на българската традиция и фолклорност, която носи субстанцията на фолклорното, на шумовете, тишините и времената... Драгостинов прокарва паралел между своята теория за музикалното многовремие или политемпията и постмодерните философски идеи на Делюз и Гатари. Като основа на пост-авангардното и синтетично мислене той установява ризомата и нейните повторения. Воден от индивидуалната си и строго оразличена от познатите теории и философии за времето в музикалната композиция, той преследва собствената философска, естетическа и техническа формула на музикалното многовремие в композицията на XX и XXI век. Между впрочем той познава пределно добре възгледите за музикалното време на Барток, Месиан, Булез, Щокхаузен, цитира ги свободно, оразличава се в своето тълкуване от тях...

В “ПОЛИТЕМПИИ – ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВА” С. Драгостинов следва традицията на композитори като Месиан и/или Щокхаузен. Той тръгва от иновативно-

философския концепт за музикалното време. В първа глава той -започва с прочита на връзката природа/музикална композиция. В единомислие с Оливие Месиан и разсъжденията му в “Трактат за ритъма, цвета и орнитологията”, Стефан Драгостинов открива първоначално политемпията в *“паралелно протичащи разноскоростни процеси в движението на небесните тела във времето и пространството”*.(с 33). Месиан се опира на древногръцките теории, а С.Драгостинов - към устройството на космоса и го осмисля като източник на своята представа за многовремие, обвързана с природата. Връзката “природа -политемпия” е изследвана и през очите на фолклорното единство/опоетизиране на всеки звук, на всеки “миг тишина”, съотнесен с “звука, говора, шепота, шума”. Философско-композиционното виждане на Драгостинов за политемпията във връзката на природа/космос и музика, тишина и звук, в близост до идеите на Кейдж и оразличавайки се от сериалистите, се свързва с изконно-модернистичното идентифициране на дух-природа-екзистенция, т.е. на единението на духа с природата. Според Салваторе Шиарино, цитиран от М.Костакева:”*Слушам природата с ушите на насекомо или на гигант и се опитвам да пресъздам как звучат вятърът, облаците и камъните.*”

Стефан Драгостинов пише като своя първа глава: *“Движението – основен процес в пространството. Перманентна разноскоростност на движение в космоса.Политемпия ”*. Разликата между него и постмодерните Салваторе Шиарино, Адриана Хьолски и др. е в извеждането на феномена политемпия и във връзка с прочита на оригиналния български фолклор, при който съотношението природа/тишина/звук имат своята неразделеност и преливане едно-в-друго.

Глава Втора, *“Зараждане на политемпичните процеси в музиката. Развитие на полифоничните жанрове в епохата на Късното Средновековие, Ренесанса, Барока, Класицизма и Романтизма. Новите полифонични форми в музиката – естествена среда за възникване на политемпията”* е подчинена на постмодерната идея, според която е нужно в днешните времеви пластове на композицията да се интегрират и отминалите исторически епохи в историята на музиката. Стефан Драгостинов анализира различните времеви феномени от традицията, както и предшествениците на политемпията. Това е подход, навеян от постмодерното, който обаче интерпретира традиционните модели в посока на разкъсването, разпадането на времето чрез неговата ускореност и дисоциация.

Глава Трета *“Многообразието на стилистични течения в музиката на XX век. Нови художествено-технологични похвати в реализацията на полифонични, полиритмични и политемпични Конструкции”*. Основните “герои-предтечи” на политемпията са теориите и практическите постижения на полиметрията и полиритмията при Хиндемит и Барток. Тук някак съвсем естествено в теорията на композитори Драгостинов се помества идеята за конфликт с диктата на метричните акценти, за полиритмичната и полиметрична асиметрия, изпълваща полифоничната традиция на XX век. Основните линии, които водят до формулата на многовремето или политемпията са полифоничната традиция на Европейския многоглас, още от 16 век - и фолклорната асиметрия и неравноделност. Те си дават “среща”, в подхода към композиционния концепт и теорията на политемпията на Стефан Драгостинов.

Глава четвърта **„Развитие на политемпичните процеси в музиката на XX век”**, Стефан Драгостинов въвежда като нов термин “политемпизъм” и проследява появата на този вид идея/интерпретация на музикалното време в американските визионери-първопроходци като Чарлз Айвз и Нонкароу и Хари Грант, след което анализира появата на сериалните видове политемпия в Луиджи Ноно, Лучано Берио и Карлхайнц Щокхаузен. След това той коментира политемпията като феномен в “минимъл мюзик” на Стив Райх и в комплексизма на Фърнихоу. Накрая се изследват идеите/концепциите за политемпия на българските автори Божидар Спасов и Илия Кожухаров, както и на по-млади автори като например Кайл Ган, Петер Тоегерсен и Михаил Пучков. Впечатляващ е анализа на Стефан Драгостинов върху една преломна за XX век творба: “Групи” от Щокхаузен. Това е един от малкото, ако не и единствен анализ, навлизащи във “вътрешната тъкан” и мисловност на творбата на Щокхаузен, писан от български автор. В този смисъл С. Драгостинов смело е нарушил табуизирането и повърхностното интерпретиране на композиционните феномени на втората половина на XX век - той ги анализира адекватно, задълбочено - това променя “хоризонтите на виждане”, разбива табуто за теоретимчна и естетимческа “недосегаемост” на постмодерната композиция.

Глави Пета и Шеста, съответно: **„Контролирана политемпия. Исторически предпоставки за развитието на нови технологично-творчески направления. Композиторът Илия Кожухаров и създадената от него апаратура ФОТОПОЛИМЕТРОНОМ, обезпечаваща перманентно подаване на политемпова информация пред изпълнители (или диригенти), музициращи в различни темпа”** и

“Създаване на нова, подобрена технологична конструкция на апаратурата Фотополиметроном” представят първото по рода си документално изследване на теорията за контролираната политемпия, както и на съответната апаратура, създадена в България, в края на 70-те. Автор на апаратурата е И. Кожухаров. С. Драгостинов пише тази глава със самочувствието на европейски мислещ композитор, той изследва документално опита за създаване на оригинална теория за “контролираната политемпия” на И.Кожухаров. Обективната картина и документ за създаването на този композиционен феномен/идея в ХХ век от няколко композитори-единомишленици е безпрецедентен факт, за инак тоталитарно наранената ни публичност и “автоцензурност”. Днес обаче, именно в дисертацията на С. Драгостинов е изцяло, обективно и напълно ясно пресъздадено ията за метода на контролираната политемпия, който е оригинален и дори, бит казала, преломен за ХХ век...

Главите седма: *“Различни времеви параметри на един политемпичен период, съобразно скоростта на движение на политемпичните структури”*; осма: *“Субординация на два политемпични периода, протичащи в различни времеви параметри”* и глава девета: *“Технологична реализация на монотемпични структури в политемпичното пространство”* представляват същинската част: те са посветени на композиционната теория, свързана с разработване на огромен теоретичен апарат за контролираната политемпия, подкрепена с анализи на примери от собственото творчество на Стефан Драгостинов. За първи път се формулира **цялостна композиционна теория на контролираната политемпия**, дефинира се и то систематично нейната оригиналност и нестандартност като композиционен метод, който е различен от тези в сериализма, от времето конструиране на Лигети. Стефан Драгостинов има и самочувствието, и куража, и яснотата на мислител и теоретик, за да покаже, че всъщност този вид контролирана политемпия, за който той пише, е непреводим, оригинален композиционен метод, свързан с теорията на музикалното време, в който се дефинират конкретни композиционни понятия и механизми. В глава осма той интерпретира основният и важен метод за композиране, охпределен от него като **„Субординация на два политемпични периода, протичащи в различни времеви параметри”**, т.е. разгледани са микроелементите на “съвпадение” (“семафор”) и “разминаване” (Политемпично Ветрило (Polytempic Fan)) , дефинирани са пропорционалните модуляции в политемповите съотношения. Неслучайно със своите опуси: : Политемпи 3, Политемпи 4, концерт за пиано и оркестър, Политемпи 5 и т.н.

композитoрът печели най-авторитетни награди по композиция. Те са белязани от иновативността, от звуковият синтез на симетрия/асиметрия, фолклорно и сериално. Това е много специално навлизане във времето и композиционно конструиране на композицията в 70-те и 80-те, което носи откритие за западноевропейската композиционна ситуация.

Много автори на комплексизма по-късно, като Фърнихоу и др, създават сложни полиметрични и политемпови конструкции, но толкова прецизно и последователно изведен композиционен метод/техника за политемпия, съчетавана с изконните асиметрии, вдъхновени от българския фолклор, не се открива в други автори. Драгостинов дефинира принципите и политемповите ситуации, възможната теоретична обосновка на метода, която го отличава в европейско-постмодерното пространство на композицията.

Контролираната политемпия освен всичко изследва парадоксите в пропорциите на музикалното време. Следователно “крайните “ състояния на тъканта все свързват с парадокса на “монотемпия в политемпията”. Парадоксалният ефект на политемпията е анализиран в гл.9, в която се казва:”*обширните възможности за технологична реализация на монотемпични структури, изградени на базата на Контролираната политемпия, разкриват нови, необозрими творчески пространства пред съвременния композитор*” (с.173). Става дума за параграф 9.1. „**Допълнителни прийоми /възможности/ за реализация на монотемпични структури чрез трансформация на политемпични конструкции**“, която изследва асиметричните политемпови пропорции като 3:4,3:5, 3:7; след това 4:5,4:7,4:9, 5:7,5:9 и 6:7.

Асиметрията, която смесва интерпретирането на равноделно/неравноделно и пропорционалните деления на нотните стойности е източник на метода на контролираната политемпия. Стефан Драгостинов е превърнал българската и балканска неравноделност в композиционен метод, поставени в несиметрични съотношения, разкрил е спецификата на “времевите асиметрии”, променящи се по хоризонтал и вертикал. Отбелязвам, че докато в част от цитираните композитори от ХХ век, използващи политемпия като сериалните автори, или пък Дьорд Лигети, най-често политемповите епизоди са част от творбата, тук политемпията обхваща цялата партитура. В гл.10, артистът-изпълнител, диригентът Драгостинов интерпретира изпълнителските трудности в контролираната политемпия и тя е

озаглавена: **”Контролирана политемпия и възникващи психологически препятствия пред диригенти и изпълнители”.**

Най-радикално звучат генералните изводи в последната, единадесета глава. Непокорството и абсолютно автентичното неконвенционално мислене на Стефан Драгостинов го води към това да интерпретира/изведе контролираната политемпия като актуален и водещ в бъдещето композиционен метод и също теоретичен концерт на композицията, вече и от XXI век. Тук е обобщена автентичната му терминология, включваща термини като Политемпизъм (Polytempism); Монотемпизъм (Monotempism); Графичен символ Семафор (Semaphore); Светлинен темпови индикатор (Light pace indicator - LPI); Политемпичен Период (Polytempic period); Главен общ вертикал (Head common vertical); Втори общ вертикал (Second common vertical); Централен общ вертикал (Central common vertical); Четвърти общ вертикал (Fourth common vertical); Политемпично Ветрило (Polytempic Fan); Реализация на Монотемпизъм посредством Политемпизъм (Realization of Monotempism through Polytempism); И Бутон за политемпична промяна (Polytempic Change-button). Системността и работата с тези термини е част от визията, че контролираната политемпия не е само един исторически опит от XX век, а актуален и технологично усъвършенстван композиционен метод. Малко са авторите, особено българските автори, които излизат с апела да се завоюва нещо напълно ново в композиционната теория, което дефинира нов звуков облик, което “разменя посоките” на сериално и фолклорно, на автентично-поставангардна и западноевропейско и фолклорно, асиметрично. Сякаш Драгостинов е носителят на отговорите на въпроси, които задават още миналия век откривателите на неравноделността като Джуджев, като тълкувателят и като композиционен феномен - О.Месиан и Барток - и след това - като създаващите елементи на нови концепции за музикалното време, обвързани със “срещата” на минало/настояще и бъдеще в постмодернизма като Цимерман, Нонкорая, Лигети.

Изследването на Стефан Драгостинов е необикновено ярко и представително, иновативно, то е един вид предизвикателство към съвременните по-аморфни представи за идеята за философия и теория на композицията. В същото време трудът е предизвикателство, което един български автор-представител на Новата музика е отправил към западноевропейския XX и XXI век. Най-сетне - това е труд, който може да се редоположи до тези на Месиан “Трактат за ритъма, цвета и орнитологията”, до

кореспондиращите и твърде задълбочено прочетени от Драгостинов текстове на Щокхаузен и др. големи фигури.

Този труд не е просто един текст на изследване или докторат, той е явление във философията и теорията на композицията, има много голяма иновативна стойност в писаното на български от български композитори. Предвид изключително високата иновативност и приносна стойност на този труд предлагам на почитаемото жури да удостои големия наш композитор и уникална фигура в теорията и поетиката на музикалната композиция за XX и XXI век с научната и образователна степен “доктор”

07.10.2023г.

Проф. д-р Ангелина Петрова